

Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

Кафедра суспільно-гуманітарних наук

ПОСІБНИК-ПРАКТИКУМ

з дисципліни

ОСНОВИ ОРАТОРСЬКОГО МИСТЕЦТВА

*(для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр»
денної форми навчання за спеціальністю 263 «Цивільна безпека»)*

2021 р.

УДК 808.51(076)

А 28

Затверджено Вченою Радою факультету
агротехнологій та екології
Таврійського державного агротехнологічного університету
(протокол № 7 від 20.04.2021 року)

Рецензенти:

Тітова О.А., кандидат педагогічних наук, доцент

Максимець О.М., кандидат філологічних наук, доцент

Укладачі: Адамович А. Є., Шлєіна Л.І.

А 28 Посібник-практикум з дисципліни «Основи ораторського мистецтва». Мелітополь: ФО-П Однорог Т. В., 2021. 93 с.

Посібник розроблено відповідно до робочої програми дисципліни «Основи ораторського мистецтва» для студентів денної форми навчання.

Посібник-практикум містить практичний матеріал з вивчення тем, пов'язаних із риторикою як наукою й мистецтвом ефективної усної комунікації переконання, що безумовно, важлива для документознавців, лідерів суспільства різних сфер діяльності. Подана послідовність матеріалу з дисципліни «Основи ораторського мистецтва» сприятиме глибшому осмисленню основних лінгвістичних понять, допоможе усвідомити їх у всій повноті взаємозв'язків.

Практичні завдання орієнтовані на творче осмислення студентами, формування особистої точки зору. Посібник призначений для студентів вищих навчальних закладів та всіх, хто цікавиться риторикою, дбає про підвищення мовної культури.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.	
РИТОРИКА ЯК ПРЕДМЕТ. ЗАКОНИ І ЖАНРИ РИТОРИКИ.....	5
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1. РИТОРИКА ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА	5
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2 . ІСТОРІЯ РИТОРИКИ	10
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3 . ВІТЧИЗНЯНА РИТОРИКА.....	18
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4. ЖАНРИ МОВЛЕННЯ ОРАТОРА. МАЙСТЕРНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ.....	23
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5. ЛОГІКО-ЕМОЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОМОВИ	36
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2	
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РИТОРИКИ.....	42
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6. ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РИТОРИЧНОЇ ОСОБИСТОСТІ	42
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7. ОРАТОР І АУДИТОРІЯ.....	50
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8. ТЕХНІКА МОВЛЕННЯ ОРАТОРА. СКЛАДНИКИ ТЕХНІКИ МОВЛЕННЯ.....	59
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9. ТЕХНІКА МОВЛЕННЯ ОРАТОРА. СКЛАДНИКИ ТЕХНІКИ МОВЛЕННЯ.....	65
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10-11. ЕРИСТИКА. ОСНОВИ ПОЛЕМІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ	69
ЗАВДАННЯ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ.....	75
ВІДПОВІДІ.....	76
ДИДАКТИЧНІ ІГРИ.....	80
МІНІ-ІГРИ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА РОЗМИНКА.....	88
ЛІТЕРАТУРА.....	91

ВСТУП

Сучасна вища технічна школа спрямовує свої зусилля на підготовку спеціалістів, спроможних створити технологічний та економічний потенціал України, які б мали інноваційний тип мислення. Саме тому гостро постає проблема мовної досконалості студентської молоді як підґрунтя високого професіоналізму, оскільки на сучасному етапі реформування економіки держава потребує фахівців, професійна компетентність яких могла б забезпечити конкурентоспроможність на ринку праці.

Рівень професіоналізму людини визначається не тільки ґрунтовним знанням основ свого фаху, а й умінням застосовувати здобуті знання на практиці, реалізувати їх через слово. Тісний зв'язок між професійною діяльністю людини й актами мовлення, усного й писемного, передбачає підвищеної уваги до мовної підготовки спеціаліста, розвитку в майбутнього фахівця свідомого ставлення до слова як інструмента розв'язання професійних завдань.

Мета: одержання знань, навичок із технології підготовки до публічного спілкування, вибору ефективних методів завоювання й підтримання уваги слухачів, контролю над слухацькою аудиторією, удосконалення культури й техніки мовлення.

Завдання: опанувати об'єктивні чинники відродження класичної та національної риторичної спадщини, розвитку риторики в сучасних умовах, можливості сучасної риторичної науки для розвитку системи професійних здатностей.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:** об'єктивні чинники відродження класичної та національної риторичної спадщини, розвитку риторики в сучасних умовах, можливості сучасної риторичної науки для розвитку системи професійних здатностей: культури мислення, культури та техніки мовлення, культури поведінки в публічному спілкуванні, осмислення матеріалів для публічного виступу, логічні та вербальні засоби підвищення ефективності публічних виступів, культуру та техніку мовленнєвої діяльності промовця, психологічні основи публічних виступів; **вміти:** опанувати об'єктивні чинники відродження класичної та національної риторичної спадщини, розвитку риторики в сучасних умовах, можливості сучасної риторичної науки для розвитку системи професійних здатностей.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

РИТОРИКА ЯК ПРЕДМЕТ. ЗАКОНИ І ЖАНРИ РИТОРИКИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1.

РИТОРИКА ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

МЕТА: з'ясувати поняття риторики як науки, визначити її взаємозв'язок з іншими науками, схарактеризувати основні розділи класичної риторики та риторичні закони.

Теоретичний блок

1. Риторика як наука. Основні поняття риторики.
2. Розділи класичної риторики.
3. Риторичні закони.
4. Зв'язок риторики з іншими науками.

1. Риторика як наука. Основні поняття риторики

Термін **риторика** походить від гр. *rhētorikē* – наука про ораторське мистецтво, красномовство.

Формування особистості без інтелектуально-естетичного впливу мови неможливе. Бездоганно володіючи мовою, маючи високий мовний смак, виголосити політичну промову чи ювілейне привітання, побудувати розгорнутий монолог з фахової проблематики, аргументовано дискутувати, впевнено провести цікаву бесіду чи конструктивний діалог, не відчуваючи браку слів, знайти своє місце в полілозі, ненав'язливо підтримати розмову або непомітно чи невимушено вийти з неї, доречно зауважити або просто шляхетно звернутися до співрозмовника і при цьому не тільки самому відчувати задоволення, а й дарувати його іншим, – цього вчить **риторика**.

Риторика – це наука про способи переконання, ефективні форми впливу (переважно мовного) на аудиторію з урахуванням її особливостей.

Найпростіше визначення класичної риторики – **мистецтво переконувати** – реалізується через основні загальні поняття, що мали в античній науці назви: **логос, етос, пафос, топос**.

Логос У давньогрецькій мові слово *logos* означало дві групи понять:

а) слово, мова, мовлення і б) поняття, думка, розум, а точніше – єдність обох груп цих понять як всезагальну закономірність.

Етос. У давньогрецькій мові слово *ethos* означало «звичай», «звичка», «характер» (від нього походить сучасне слово етика) і в античній риториці вживалося як ознака до слова оратор, а потім у риторичній науці закріпилося як її моральний принцип. Етос є основою формування риторичного ідеалу. Він визначав зразкову суспільну й особисту високоморальну поведінку оратора, інакше промовець не може переконувати інших і впливати на них.

Пафос (гр. *pathos* – біль, страждання, почуття, пристрасть) – це інтелектуальне, вольове, емоційне прагнення мовця (автора), яке виявляється і в процесі мовної комунікації, і в його продукті – тексті.

Пафос є категорією естетики. Певні погляди, ідеї можуть настільки оволодіти людиною, що постають пристрастю (пафосом) її життя, творчості чи суспільної або виробничої діяльності.

Ці три основоположні категорії класичної риторики – **логос**, **етос**, **пафос** – можна визначити як три важливих критерії, успадкованих й іншими науками, що розвинулися дотично до риторики: **критерій істинності (логос)**, **критерій широти (етос)**, **критерій відповідності мовної поведінки (пафос)**.

Топос (гр. topos – місце), топіки – це риторичні поняття, що означають «загальні місця» у промові. Сюди належать найтиповіші часопросторові мовні ситуації та їхні описи, які легко запам'ятати і майже в усіх мовців однакові (моя сім'я; у магазині; у транспорті тощо).

Предмет риторики формувався в кількох вимірах. Найголовніший – це вивчення й опис усіх складових риторичної діяльності від задуму, ідеї до породження тексту, виголошення його і релаксації. Усе це є предметом розділів класичної риторики.

2. Розділи класичної риторики

Івенція (лат. inventio – винахід, вигадка) – це перший розділ, у якому розробляється етап задуму намірів, ідей, формулювання гіпотези майбутнього виступу. Основне в івенції – вдало вибраний предмет розмови та намір розкрити його так, щоб задум здійснився. На цьому етапі успіху досягає той оратор, який має енциклопедичні знання з фаху, вмє бачити матеріал у системі та класифікувати його.

Диспозиція (лат. dispositio – розташовую, розміщую) – другий розділ риторики, в якому формулюються основні поняття про предмет виступу і визначаються правила оперування поняттями, тобто формуються аналогічні процедури. Призначення диспозиції – вдала структура промови чи тексту. На етапі побудови промови пропонується цілий набір концептів і таке їх розташування, щоб вони не суперечили один одному, а переходили з однієї частини тексту в іншу – аж до узагальненого й закономірного висновку.

Елокуція (лат. elocutio – висловлююся, викладаю) – третій розділ класичної риторики, в якому розкриваються закони мовного вираження предмета спілкування. Основний зміст елокуції з класичної риторики перейшов у сучасну стилістику (вчення про стилі і вчення про тропи та фігури).

Елоквенція – підрозділ елокуції, найбільшого розділу риторики, в якому досліджуються фігури слова (тропи) і фігури думки (риторичні фігури). Цю частину риторики можна назвати просто красномовністю, якою інколи прикривався примітивний зміст. Нині утверджується погляд на тропи й фігури як на творчі елементи мови, що відбивають специфіку творчого мислення, художнього бачення предмета мовлення, а не марні прикраси. Наприклад, метафори й епітети в науковому й офіційно-діловому стилях: вушко голки, вушко ресори, носик чайника, ніжка стола, заява пішла та ін.

Меморія (лат. memoria – пам'ять, згадка) – наступний (четвертий) розділ риторики, призначення якого – допомогти оратору запам'ятати зміст промови так, щоб не розгубити не тільки фактичну інформацію, а й образність, цікаві деталі. Це можна назвати тренуванням пам'яті, системою «секретів» і прийомів запам'ятовування матеріалу, швидкого відтворення його, розвитку оперативної пам'яті, вміння користуватися набором енциклопедичних знань з обраної галузі й суміжних, якими володіє промовець, а по-сучасному – збагаченням і впорядкуванням «банку даних».

Акція (лат. actio – дія, дозвіл) – п'ятий, завершальний розділ класичної риторики, призначення якого полягає в тому, щоб підготувати оратора зовнішньо і внутрішньо до